

Draaiboek tegen wateroverlast voor monumenten in Limburg

Dit draaiboek is het resultaat van samenwerking tussen het Huis voor de Kunsten Limburg, de Monumentenwacht Limburg en Waterveiligheid en Ruimte Limburg, die hun krachten bundelden om zich beter te wapenen tegen de impact van wateroverlast. In het programma Waterveiligheid en Ruimte Limburg (WRL) werken Waterschap Limburg, Provincie Limburg, de 31 Limburgse gemeenten en het Rijk samen om Limburg beter te beschermen tegen extreme wateroverlast.

Het draaiboek heeft tot doel bewoners en gebruikers van monumenten bewust te maken van de mogelijke gevolgen van (extreme) wateroverlast en laat zien welke maatregelen getroffen kunnen worden. Het draaiboek is uitgebreid en gedetailleerd, omdat het alle relevante aspecten voor elke fase van een hoogwatercrisis behandelt. Belangrijk om te benadrukken is dat dit draaiboek geen strikte handleiding is; het moet worden aangepast aan de specifieke behoeften en situaties van elk monument. Het draaiboek zelf is niet primair bedoeld om tijdens een hoogwatercrisis te worden gebruikt, maar eerder om te resulteren in praktische hulpmiddelen zoals een calamiteitenkaart, checklists en solide afspraken vóór een crisis.

Het draaiboek bevat ook verwijzingen naar Wacht niet op water (wachtnietopwater.nl) en Waterklaar (waterklaar.nl). Op de eerstgenoemde website zijn tips te vinden wat u kunt doen vóór, tijdens en na wateroverlast. Deze zijn dus in aanvulling op de in dit draaiboek genoemde maatregelen. Op de tweede website vindt u maatregelen om uw tuin en directe omgeving te vergroenen. Voor bedrijven, musea, instellingen en buurten zijn specifieke draaiboeken beschikbaar.

Disclaimer

Dit document is als handreiking bedoeld en streeft geen volledigheid na. Het dient door u zelf verder uitgewerkt te worden op basis van de specifieke situatie. Voor elk onderdeel geldt dat de toepasselijkheid ervan door uzelf beoordeeld en zo nodig aangepast of buiten gebruik gesteld moet worden. Aan dit document kunnen geen rechten worden ontleend. Ook is WRL niet verantwoordelijk voor gebeurtenissen, die een gevolg zijn van toepassing van dit draaiboek, de checklists of enig onderdeel daarvan.

Inhoudsopgave

1. Vóór hoogwater / wateroverlast (koude fase).....	3
Taakverdeling.....	3
Draaiboek en checklists.....	3
Informatievoorziening.....	4
Risico's en mogelijke maatregelen in beeld brengen	4
Mensen en dieren	6
Waardevolle voorwerpen	6
Verder handig om vóóraf te regelen.....	7
Maatregelen in samenwerking met uw omgeving	8
Verzekeringen	8
2. Bij dreigend hoogwater / wateroverlast (lauwe fase)	9
Informatievoorziening.....	9
Mensen en dieren	9
Waardevolle voorwerpen	9
Maatregelen.....	10
3. Als het water daadwerkelijk uw monument bereikt (warme fase)	11
Informatievoorziening.....	11
Mensen en dieren	11
Maatregelen in samenwerking met uw omgeving	12
4. Tijdens hoogwater / wateroverlast.....	13
Informatievoorziening.....	13
Mensen en dieren.....	13
5. Na hoogwater / wateroverlast.....	15
Informatievoorziening.....	15
Mensen en dieren	15
Maatregelen.....	16
Bijlagen.....	18
Bijlage 1: Onderwerpen ter bespreking met gemeente (en desgewenst andere instanties).....	18
Bijlage 2: Checklist met maatregelen in en rond uw monument.....	20

Draaiboek wateroverlast met checklists voor monumenten in Limburg				
Acties	Door wie?	Wanneer?	Opmerkingen	
1.	Vóór hoogwater / wateroverlast (koude fase)			
	Taakverdeling			
1.1	Spreek voor uw monument af wie dit draaiboek en deze checklists op uw monument gaat afstemmen en verder aanvult.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	
1.2	Spreek af wie de beheerder van dit draaiboek en de checklists is.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	De beheerder van het draaiboek zorgt voor het bijwerken en up-to-date houden van het draaiboek en de checklists. Zorg ervoor dat het draaiboek altijd voor iedereen beschikbaar is, zowel op papier als digitaal.
1.3	Spreek vóóraf af wie kwalitatief goede foto's (en filmpjes) maakt van de wateroverlast en de schade aan monument, terrein en/of goederen, zodat deze vastligt en ook aan de hand van beeldmateriaal kan worden aangetoond.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Zorg dat foto's en filmpjes op een afgesproken en veilige plaats worden opgeslagen en bewaard, zo nodig buiten het gebouw.
1.4	Ga na of er mensen (in de omgeving zijn) die naar verwachting geen last krijgen van hoogwater en bereid zijn bij hoogwater (zo nodig snel) assistentie te verlenen en bij evacuatie mee te helpen en/of toezicht te houden in verband met ramptoeristen en plundersaars.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Dit laat onverlet de taken van bijvoorbeeld de politie om toezicht te houden, maar de calamiteit kan zo'n groot gebied beslaan dat hulpdiensten (tijdelijk) ontoereikende capaciteit hebben en ondersteuning vanuit het monument zelf en zijn omgeving wenselijk is. Maak afspraken met de gemeente en hulpdiensten hoe te handelen en wat medewerkers en vrijwilligers wel en niet mogen doen.
1.5	Train en oefen regelmatig voor de inzet bij een calamiteit.	Voor uzelf en de mensen, bedoeld in 1.4	Minstens 1 x per jaar	Betrek ook de hulpdiensten en de gemeente bij deze oefeningen.
1.6	Breng in kaart wie in het monument of de directe omgeving over een EHBO-diploma beschikt en/of een medische achtergrond heeft.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Zet deze gegevens in uw draaiboek en op uw calamiteitenkaart.
	Draaiboek en checklists			
1.7	Loop dit draaiboek en de checklists helemaal door. Werk onderdelen verder uit en voeg specifieke zaken voor uw monument/situatie toe.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Ga ook gezamenlijk op de relevante locaties binnen en buiten kijken.
1.8	Maak na afronding van het draaiboek en de checklists een compacte versie, bijvoorbeeld in de vorm van een of meer	Naam invullen	Na afronding draaiboek en checklists	We werken aan een calamiteitenkaart met de belangrijkste algemene informatie die u zelf verder kunt aanvullen. Deze delen we zo spoedig mogelijk via wachtnietopwater.nl/calamiteitenkaart .

	calamiteitenkaarten met daarop de belangrijkste afspraken en (contact)gegevens.			U kunt die kaart zelf verder aanvullen. Zet er in elk geval ook de contactgegevens op van: <ul style="list-style-type: none"> • Monumentenwacht Limburg • Stichting Restauratie Atelier Limburg • Stichting Restaura • Rijksdienst voor Monumentenzorg (in het geval van een Rijksmonument) • Uw gemeente
1.9	Verspreid draaiboek met checklists, plan en calamiteitenkaart onder de bewoners/gebruikers van uw monument.	Naam invullen	Na afronding draaiboek	Print het draaiboek met checklists en calamiteitenkaart ook uit, zodat ze offline kunnen werken. Plastificeer ze en hang ze op handige plekken in uw monument. Berg zo nodig ook exemplaren op een veilige plek buiten uw monument op.
1.10	Spreek een frequentie af waarin wordt gecheckt of het draaiboek met de checklist nog actueel zijn.	Naam invullen	Vanaf eerste verspreiding draaiboek	Bijvoorbeeld twee keer per jaar een check op de juistheid van contactgegevens, personeelwisselingen, nieuwe vrijwilligers, EHBO-ers, enz.
Informatievoorziening				
1.11	Stel een Whatsapp groep wateroverlast (of meer algemeen: calamiteit) in voor uw monument.	Voor uzelf en de mensen, bedoeld in 1.4	Zo spoedig mogelijk	Het verdient aanbeveling om een aparte Whatsapp groep in te stellen voor hoogwater met strenge spelregels over de Whatsapp-discipline, zeker ten tijde van een (dreigende) crisissituatie. Die discipline is in tijden van hoogwater zeer belangrijk. Neem die discipline van tevoren door met de alle bewoners/gebruikers en vrijwilligers. U kunt ook overwegen om een Whatsapp groep in te stellen waarin alleen de beheerders berichten kunnen verzenden.
1.12	Stel een telefoonlijst samen met nummers van de mensen, die een rol spelen bij hoogwater, van de nummers en van de contactpersoon bij de gemeente.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Als u bij wateroverlast veel mensen nodig hebt, overweeg dan om vóóraf een telefoonpiramide op te zetten.
Risico's en mogelijke maatregelen in beeld brengen				
1.13	Probeer aan de hand van eerdere ervaringen en overstromingskaarten vóóraf een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de risico's die uw monument op wateroverlast loopt. Probeer ook de waterstromen buiten (bij eerdere wateroverlast) in beeld te brengen.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk.	Overstromingsrisico's kunt u bekijken op: www.risicokaart.nl WRL is nog bezig om meer specifieke risicokaarten voor Limburg te maken. Zodra deze er zijn, worden ze gepubliceerd op: www.wachtnietopwater.nl . Vaak is bij een oud monument het straatniveau in de loop der jaren/eeuwen (veel) hoger komen te liggen.

				Maak een kaart van uw monument met kwetsbare/waardevolle onderdelen. Deze kaart is ook belangrijk voor de hulpdiensten.
1.14	Breng de risico's binnen en buiten in beeld: waardevolle voorwerpen, waardevolle interieurs, kwetsbare gebouwonderdelen, omgeving, archieven, goederen, enzovoorts. Bedenk ook hoe u deze risico's wilt gaan aanpakken en welke acties bij wateroverlast nodig zijn. Schakel zo nodig deskundig advies in.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	<p>Belangrijkste regel voor de acties bij wateroverlast: eerst mensen, dan de spullen!</p> <p>Maak een plattegrond met verdiepingen, kelders, depots, nooduitgangen, liften, trappen en (brand)deuren met calamiteitenroutes. Daarnaast is het ook belangrijk aan te geven waar de knelpunten zitten wat betreft toegang tot het pand voor hulpverleners, gevaarlijke stoffen en dergelijke.</p> <p>Bespreek vóóraf welke evacuatie routes hulpdiensten in de omgeving van uw monument kunnen gaan gebruiken en of dat beperkingen voor u met zich meebrengt wanneer u zelf zaken elders moet gaan onderbrengen.</p>
1.15	Ga met (een) deskundige(n) vóóraf na welke maatregelen u zelf kunt nemen om wateroverlast te voorkomen/beperken.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Gebruik de brochure "Bescherming tegen wateroverlast. Wat kan ik zelf doen?". U kunt deze brochure downloaden via wachtnietopwater.nl . Houd er rekening mee dat u in het geval van een monument vaak specifieke deskundigheid nodig hebt (zoals voorhanden bij de Monumentenwacht Limburg) en dat u een vergunning bij de gemeente moet aanvragen voor maatregelen in en om een monument.
1.16	Zorg dat vastligt en bekend is waar tijdelijke materialen (zoals schotten, zandzakken, pompen, aggregaten, plastic zeilen en dergelijke), die ingezet moeten worden bij dreigende wateroverlast, zich bevinden en wie eventuele sleutels van die ruimte(n) heeft (met contactgegevens).	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	<p>Spreek vóóraf met de gemeente en het waterschap af welke tijdelijke materialen zij beschikbaar stellen en waar deze materialen worden opgeslagen c.q. door wie zij worden bezorgd of waar zij moeten worden opgehaald bij een calamiteit. Regel ook een goed beheer en zo nodig regelmatig onderhoud.</p> <p>Het is ook belangrijk voor externe organisaties, die in geval van calamiteiten optreden, zoals politie, brandweer of bewakingsbedrijven, dat deze tijdelijke maatregelen bekend zijn. Foto's en plattegronden waar hulpmiddelen en waardevolle zaken zich bevinden, kunnen verhelderend werken. Voeg deze bij de instructies.</p>
1.17	Breng in beeld welke onderdelen van een beschermd interieur gevaar kunnen lopen. Bekijk bijvoorbeeld of houten deuren en andere kwetsbare elementen bij een	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Breng zo nodig een prioritering aan in onderdelen, die beschermd moeten worden of in veiligheid moeten worden gebracht.

	dreiging van wateroverlast weggenomen kunnen worden en op een andere plek veilig opgeborgen kunnen worden.			Maak goede lijsten van de waardevolle objecten met bijbehorende foto's, zodat snel te zien en te herkennen is waar ze zich bevinden. Bedenk van te voren hoe bij objecten, die niet verplaatst kunnen worden (omdat ze bijvoorbeeld te zwaar zijn of onderdeel vormen van het gebouw), de schade toch beperkt kan worden door het nemen van tijdelijke maatregelen, zoals het bedekken met plastic of het plaatsen van zandzakken of andere tijdelijke voorzieningen.
1.18	Breng in beeld welk archief- en ander materiaal in veiligheid moet worden gebracht (papieren dossiers en dergelijke) bij een (dreigende) calamiteit.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Zorg dat deze bij voorkeur permanent op een veilige plek staan. Zorg dat er back-ups zijn, zo nodig buiten uw monument.
1.19	Zorg dat duidelijk is welk betrouwbaar, eenduidig en tijdig waarschuwingssysteem u kunt raadplegen bij dreigende wateroverlast.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Stel een alert in op de WaterstandLimburg app of website voor kritieke waarden van de beek, rivier, enz. in de buurt van uw monument. Zet de app op telefoons en op tablets.
Mensen en dieren				
1.20	Breng dieren in beeld die op plekken staan waar overstromingsgevaar kan dreigen. Vergeet daarbij de vissen in een vijver niet.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Markeer de vijver, zodat u weet waar hij zich bevindt op het moment dat de tuin onderloopt.
1.21	Bepaal een veilige plek waar uw dieren zo nodig ondergebracht kunnen worden in het geval van een dreigende calamiteit en maak afspraken met de eigenaar van het perceel/de stal. Denk vóóraf na over transportmiddelen in het geval dieren vervoerd moeten worden en over de beschikbare transportroutes tijdens wateroverlast.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Bekijk samen met de omgeving welke plekken beschikbaar en veilig zijn. Zorg dat u de route naar een externe locatie voor dieren tijdens een calamiteit kunt gebruiken. Stem dat vóóraf met de gemeente af in relatie tot bijvoorbeeld evacuatie routes of straten waarvan bekend is dat ze gaan onderlopen.
1.22	Informeel/instrueer huisgenoten vóóraf over wat ze in een situatie van (dreigend) hoogwater wel en niet moeten doen ten aanzien van mensen en dieren.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	
Waardevolle voorwerpen				
1.23	Plaats geen waardevolle voorwerpen in ruimten die onder water kunnen lopen. Als er toch waardevolle voorwerpen zijn die zich op risicovolle plekken bevinden, bepaal dan vóóraf waar deze onderdelen veilig ondergebracht worden bij dreigende wateroverlast.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Maak zo nodig vooraf een prioriteitsvolgorde. Als er in uw monument geen of onvoldoende veilige plekken zijn, overleg dan met uw gemeente of het Huis voor de Kunsten waar u tijdelijk

				<p>waardevolle voorwerpen bij een dreigende calamiteit kunt onderbrengen, bij voorkeur in de directe omgeving.</p> <p>Zorg ervoor dat u de route naar zo'n externe locatie tijdens een calamiteit kunt gebruiken. Stem dat vóóraf met de gemeente af in relatie tot bijvoorbeeld evacuatie routes of routes waarvan bekend is dat de kans op onder water lopen groot is.</p> <p>Bedenk van te voren hoe bij voorwerpen die niet verplaatst kunnen worden (omdat ze bijvoorbeeld te zwaar zijn), de schade toch beperkt kan worden door het nemen van tijdelijke maatregelen, zoals het bedekken met plastic of het plaatsen van zandzakken of andere tijdelijke voorzieningen.</p>
1.24	Inventariseer uit welke kwetsbare materialen uw monument, beschermd interieur en/of beschermde tuin bestaat. Vraag vóóraf aan de Monumentenwacht Limburg, het Restauratie-Atelier Limburg (SRAL) een (gespecialiseerde) hovenier of een andere specialist wat u per materiaal het beste kunt doen in het geval dit nat of vochtig wordt. Oriënteer u nu al over herstelkosten.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Zorg ook dat u over contactgegevens van deskundigen beschikt, zodat u bij een calamiteit snel dringende vragen kunt voorleggen.
Verder handig om vóóraf te regelen				
1.25	Neem de checklists (zie bijlagen 1 en 2) door.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Bespreek onderwerpen vóóraf met uw gemeente en de hulpdiensten en maak hierover duidelijke afspraken.
1.26	Zorg voor een peilstok van 2 meter, zodat u bij een ondergelopen buitenruimte en op straten in de omgeving van uw monument kunt peilen waar u loopt en gaten, die bijvoorbeeld zijn ontstaan doordat putdeksels zijn weggeslagen of delen van de ondergrond zijn weggespoeld, kunt vermijden.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	<p>Loop of rijd alleen op ondergelopen delen als dat echt nodig en onvermijdelijk is. Laat iemand dan voor uw auto uit lopen met een peilstok.</p> <p>Al bij 15 cm. water kan een auto niet meer rijden. Bovendien veroorzaakt u door het rijden opstuwing van het water richting woningen en tuinen.</p>
1.27	Zorg voor de aanschaf van beschermingsmiddelen, die voorkomen dat u bij hoogwater rechtstreeks in aanraking komt met het water.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Denk aan een waadpak, lieslaarzen, handschoenen, beschermbril en dergelijke.
1.28	Kijk voor tips voor het vergroenen van uw directe omgeving en het afkoppelen van het regenwater op waterklaar.nl .	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Let er bij het afkoppelen van hemelwater wel op dat er een ontluchting blijft voor uw riool.

Maatregelen in samenwerking met uw omgeving				
1.29	Bekijk en inventariseer of centrale (tijdelijke) maatregelen in de omgeving van uw instelling soelaas kunnen bieden bij hoogwater voor u en de bewoners in de omgeving.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Benoem welke maatregelen dat (kunnen) zijn en welke acties daarbij horen en overleg samen met de buurt(en) in uw omgeving met de verantwoordelijke overheden, instantie(s) en deskundigen.
1.30	Bepaal een veilige parkeerplek voor uw voertuig(en), waar deze snel naartoe gebracht kan/kunnen worden.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	In overleg met de gemeente of met de eigenaar van een hooggelegen perceel (vakantiepark, bedrijf, agrariër, enz.).
1.31	Bekijk samen met de omgeving van uw monument hoeveel zandzakken, schotten, pompen, aggregaten en dergelijke nodig zijn en bestel deze collectief.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Spreek zo nodig en zinvol een gezamenlijke opslag en een gezamenlijk beheer af.
1.32	Regel samen met uw omgeving veilige plekken voor mensen en dieren.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	
1.33	Inventariseer welke onderwerpen u met de gemeente en/of andere overheden wilt bespreken.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Een voorbeeldlijst met onderwerpen hiervoor vindt u in bijlage 1.
1.34	Meld zaken, die onderhoud en beheer betreffen tijdig bij het waterschap of de gemeente.	Naam invullen	Zodra dat aan de orde is	Waterschap: meldingen over onderhoud: 088 – 88 90 100 Of: https://www.waterschaplimburg.nl/overons/regels-wetgeving-0/melding-vergunning/ Ga vóóraf bij uw eigen gemeente na waar meldingen gedaan kunnen worden.
Verzekeringen				
1.35	Check inboedel-/collectie-, opstal- en voertuigenverzekeringen op verzekerde waarden, dekkingsgraad, eigen verantwoordelijkheid ten aanzien van wateroverlast en eigen risico. Wissel ervaringen met (uitkeringen door) verzekeringen uit met andere monumenten.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	

2. Bij dreigend hoogwater / wateroverlast (lauwe fase)				
Informatievoorziening				
2.1	Stel u op de hoogte van de actuele situatie en stel de andere bewoners/gebruikers van het monument en eventueel de vrijwilligers hiervan in kennis. Als er daadwerkelijk hoogwater dreigt, informeer dan ook naar een inschatting van de duur totdat deze situatie intreedt, de geschatte duur van de wateroverlast en de ernst ervan. Zorg ervoor dat één persoon informatie inwint en deze vervolgens doorgeeft aan de andere bewoners/gebruikers en vrijwilligers en daarbij duidelijk aangeeft welke acties moeten worden ondernomen.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Zes elementen zijn van belang: <ul style="list-style-type: none"> • Tijdige informatie • Betrouwbare informatie • Wanneer wordt het water verwacht? • Hoe hoog komt het te staan? • Wat is de verwachte duur? • Wat moet ik doen?
2.2	Informeer omwonenden, die u eerder heeft benaderd om te helpen, zodat ze kunnen worden ingezet of stand-by kunnen zijn.	Naam invullen	Indien deze dreiging zich voordoet	
Mensen en dieren				
2.3	Breng eerst mensen, vooral kinderen, ouderen en mensen met een handicap, in veiligheid.	Naam invullen	Indien deze dreiging zich voordoet	Inventariseer en regel dit aan de voorkant. Belangrijkste regel: eerst mensen, dan pas waardevolle voorwerpen!
2.4	Zorg dat dieren tijdig binnen zijn c.q. op een veilige plek worden ondergebracht. Zorg bij transport dat u dit doet op een moment dat wegen nog berijdbaar zijn. Vergeet de vissen in de vijver niet.	Naam invullen	Indien deze dreiging zich voordoet	Al bij 15 cm water kan een auto niet meer rijden. Rijden door ondergelopen straten geeft ook overlast, omdat het water naar weerskanten wordt opgestuwd.
Waardevolle voorwerpen en waardevol interieur				
2.5	Breng waardevolle voorwerpen en waardevol interieur die gevaar lopen in veiligheid of bescherm ze zo goed mogelijk (zie 2.6).	Naam invullen	Indien deze dreiging zich voordoet	Doe dit in de afgesproken volgorde (zie 1.23).
2.6	Pak kasten, stellingen en onderdelen, die niet verplaatst kunnen worden in met plastic folie en watervaste tape.	Naam invullen	Indien deze dreiging zich voordoet	Of plaats zandzakken, schotten, pompen en dergelijke. Doe zoveel mogelijk bij daglicht. De condities zijn dan stukken beter dan in het donker.
2.7	Controleer hoofdkranen en schakelaars (water, gas, elektriciteit). Zo nodig afsluiten bij een lek in een waterleiding, gevaar voor kortsluiting of een explosie.	Naam invullen	Indien deze dreiging zich voordoet	Stem onderling af en verdeel taken> Blijf elkaar informeren.

	Denk bij afsluiten aan de gevolgen, zoals uitvallen van brand- en inbraakalarm, liften en klimaatinstallaties.			
Maatregelen				
2.8	Als u schotten plaatst of andere voorzieningen treft: check aan de hand van de actuele omstandigheden steeds of het een veilige en effectieve oplossing is.	Naam invullen	Indien deze dreiging zich voordoet	
2.9	Voorkom dat u zich in een ruimte bevindt terwijl deze al aan het vollopen is. Dit kan (zeer) gevaarlijke situaties opleveren.	Naam invullen	Indien deze dreiging zich voordoet	
2.10	Verplaats voertuigen tijdig naar de afgesproken plek(ken).	Naam invullen	Indien deze dreiging zich voordoet	Al bij 15 cm water kan een auto niet meer rijden. Rijden door ondergelopen straten geeft ook overlast, omdat het water naar weerskanten wordt opgestuwd.
2.11	Bepaal of het veilig is om in de hoger gelegen delen van uw monument te blijven of dat het beter is om elders onderdak te vinden.	Naam invullen	Indien deze dreiging zich voordoet	Als er vanuit de gemeente wordt opgedragen om te evacueren, dient u hier te allen tijde gevolg aan te geven. Spreek met de gemeente af dat zij helder is in de mededeling of het een advies of een verplichting tot evacuatie betreft. Zie bijlage 1.

3. Als het water daadwerkelijk uw monument bereikt				
Informatievoorziening				
3.1	Stel uzelf regelmatig op de hoogte van de actuele stand van zaken en van de verwachtingen via wachtnietopwater.nl of de rampenzender L1 Radio.	Naam invullen	Op geregelde tijden	Vijf elementen zijn van belang: <ul style="list-style-type: none"> • Tijdige informatie • Betrouwbare informatie • Hoe hoog komt het te staan? • Wat is de verwachte duur? • Wat moet ik doen?
3.2	Meld gevaarlijke situaties in geval van acuut gevaar direct bij de hulpdiensten (zo nodig via 112).	Naam invullen	Indien deze zich voordoen	
Mensen en dieren				
3.3	Als dat nog niet is gebeurd: zorg dat kinderen en minder mobiele bewoners/gebruikers zo nodig alsnog op een veilige plek worden ondergebracht.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	
3.4	Zorg dat mensen (en specifiek kinderen) wegblijven bij het water en zich zeker niet begeven op ondergelopen delen.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Water kan een enorme kracht hebben en complete boomstammen meesleuren. Ondergelopen delen kunnen weg geslagen putdeksels en andere gaten verhullen.
3.5	Als dat nog niet is gebeurd: zorg dat uw dieren tijdig binnen zijn c.q. op een veilige plek worden ondergebracht. Vergeet daarbij de vissen in uw vijver niet. Zorg bij transport dat u dit doet op een moment dat wegen nog berijdbaar zijn.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Al bij 15 cm water kan een auto niet meer rijden. Rijden door ondergelopen straten geeft ook overlast, omdat het water naar weerskanten wordt opgestuwd. Markeer uw vijver, zodat u weet waar deze zich bevindt op het moment dat uw tuin is ondergelopen.
3.6	Trek beschermingsmiddelen aan die voorkomen dat u rechtstreeks in aanraking komt met het water.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Denk aan een waadpak, lieslaarzen, handschoenen, beschermbril en dergelijke (zie 1.27).
3.7	Ga bij overstroming niet zomaar door ondergelopen straten rijden of lopen. Er kunnen putdeksels omhoog zijn gekomen of delen van de straat zijn weggespoeld, waardoor er gaten in het wegdek of trottoir kunnen zitten. Neem een peilstok mee en zorg dat iemand met een peilstok voor de auto uitloopt als u deze <u>moet</u> gebruiken terwijl de straat al is ondergelopen.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Al bij 15 cm water kan een auto niet meer rijden. Rijden door ondergelopen straten geeft ook overlast, omdat het water naar weerskanten wordt opgestuwd.

3.8	Schakel de stroom uit in de lageregelegen delen van uw monument die onder kunnen lopen. Ga na of het verstandig is om ook water en gas af te sluiten.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Overleg zo mogelijk met de hulpdiensten.
3.9	Bepaal of het veilig is om in de hoger gelegen delen van uw monument te blijven of dat het beter is om elders onderdak te vinden.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Als er vanuit de gemeente wordt opgedragen om te evacueren, dient u hier te allen tijde gevolg aan te geven. Spreek met de gemeente af dat zij helder is in de mededeling of het een advies of een verplichting tot evacuatie betreft.
Maatregelen in samenwerking met uw omgeving				
3.10	Informeer eventuele omwonenden, die u eerder heeft benaderd om te helpen, zodat ze daadwerkelijk aan de slag kunnen.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Doe dit bij voorkeur vóórdat het water uw monument bereikt en bij daglicht. Vraag, als het hoogwater er al is, alleen om te helpen wanneer dat nog veilig is.
3.11	Zorg dat uw monument goed bereikbaar blijft voor hulpdiensten, evacuatie, noodreparaties, materialenvervoer en dergelijke en houd uw straat en de toegang tot uw perceel dus zoveel mogelijk vrij.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk.	Doe zoveel mogelijk bij daglicht. De condities zijn dan stukken beter dan in het donker.
3.12	Meld gevaarlijke situaties bij de gemeente of het waterschap en in geval van acuut gevaar direct bij de hulpdiensten (zo nodig via 112).	Naam invullen	Indien deze zich voordoen	

4. Tijdens hoogwater / wateroverlast				
Informatievoorziening				
4.1	Stel uzelf regelmatig op de hoogte van de actuele stand van zaken en van de verwachtingen.	Naam invullen	Op geregelde tijden	Vijf elementen zijn van belang: <ul style="list-style-type: none"> • Tijdige informatie • Betrouwbare informatie • Hoe hoog komt het te staan? • Wat is de verwachte duur? • Wat moet ik doen?
4.2	Meld de calamiteit bij het Provinciaal Meld- en Informatiepunt Natuurgeweld Bedreigd Erfgoed. Via dit meldpunt wordt het Calamiteitenteam van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed ingeschakeld.	Naam invullen	Indien deze calamiteit zich voordoet	Dit Meld- en Informatiepunt moet in Limburg nog worden ingericht. Het Huis voor de Kunsten Limburg houdt u op de hoogte van de voortgang. In afwachting van een dergelijk Meldpunt meld u de calamiteit bij het Huis voor de Kunsten Limburg.
Mensen en dieren				
4.3	Als dat nog niet is gebeurd: zorg dat mensen en dieren zo nodig alsnog op een veilige plek worden ondergebracht.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	
4.4	Zorg dat mensen (en specifiek kinderen) wegblijven bij het water en zich zeker niet begeven op ondergelopen delen.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Water kan een enorme kracht hebben en complete boomstammen meesleuren. Ondergelopen delen kunnen weg geslagen putdeksels en andere gaten verhullen.
4.5	Als dat nog niet is gebeurd: trek beschermingsmiddelen aan die voorkomen dat u rechtstreeks in aanraking komt met het water	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Zie 1.27.
4.6	Ga bij overstroming niet zomaar door ondergelopen straten rijden of lopen. Er kunnen putdeksels omhoog zijn gekomen of delen van de straat zijn weggespoeld, waardoor er gaten in het wegdek of trottoir kunnen zitten. Neem een peilstok mee en zorg dat iemand met een peilstok voor de auto uitloopt als u deze <u>moet</u> gebruiken terwijl de straat al is ondergelopen.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Al bij 15 cm water kan een auto niet meer rijden. Rijden door ondergelopen straten geeft ook overlast, omdat het water naar weerskanten wordt opgestuwd.
4.7	Bepaal of het veilig is om in de hoger gelegen delen van uw monument te blijven of dat het beter is om elders onderdak te vinden.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Als er vanuit de gemeente wordt opgedragen om te evacueren, dient u hier te allen tijde gevolg aan te geven. Spreek met de gemeente af dat zij helder is in de mededeling of het een advies of een verplichting tot evacuatie betreft.

4.8	Schakel de stroom uit in de lageregelegen delen die onder kunnen lopen. Ga na of het verstandig is om ook water en gas af te sluiten.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	Overleg zo mogelijk met de hulpdiensten.
4.9	Meld gevaarlijke situaties bij de gemeente of in geval van acuut gevaar direct bij de hulpdiensten (zo nodig via 112).	Naam invullen	Indien deze zich voordoet	
4.10	Zorg dat uw monument goed bereikbaar blijft voor hulpdiensten, evacuatie, noodreparaties en dergelijke en houd dus uw straat en de toegang tot uw perceel zoveel mogelijk vrij.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	
4.11	Maak, als u daar mogelijkheden toe heeft, af en toe foto's en filmpjes van de situatie.	Naam invullen	Indien mogelijk	Alleen wanneer dit ook veilig is!
4.12	Bij terugtrekkend water: blijf de situaties op veiligheid beoordelen en raadpleeg zo nodig eerst deskundigen van gemeente, hulpdiensten, waterschap en dergelijke als u twijfelt.	Naam invullen	Indien zich dat voordoet	De gemeente geeft het "sein veilig" (via L1 Radio en/of de crisismanager).

5. Na hoogwater / wateroverlast				
Informatievoorziening				
5.1	Stel uzelf regelmatig op de hoogte van de actuele stand van zaken en van de verwachtingen.	Naam invullen	Op geregelde tijden	Vier elementen zijn van belang: <ul style="list-style-type: none"> • Tijdige informatie • Betrouwbare informatie • Wanneer zakt het water? • Wat moet ik doen?
Mensen en dieren				
5.2	Meld nieuwe bomen, takken, afval en ander materiaal in de waterstroom bij u in de buurt. Dat geldt ook voor materiaal dat via de waterstroom op uw perceel terecht is gekomen.	Naam invullen	Indien zich dat voordoet	Doe dit meteen in het geval van acuut gevaar. Voor zaken die geen acuut gevaar opleveren: doe dit op een moment dat “de rust” weer enigszins is teruggekeerd en u constateert dat de zaken nog (“steeds”) niet zijn opgeruimd. Op openbare wegen en dergelijke: bij de gemeente In de waterloop of direct daaraan grenzend: bij het waterschap Meldingen via de telefoon: 088 – 88 90 100. Buiten kantoor tijden 0800-0341 of info@waterschaplimburg.nl .
5.3	Blijf zo lang als er water staat beschermingsmiddelen gebruiken die voorkomen dat u rechtstreeks in aanraking komt met het water.	Naam invullen	Zo lang als er water staat	Zie 1.27.
5.4	Blijf de situaties op veiligheid beoordelen en raadpleeg zo nodig eerst deskundigen van gemeente, waterschap, Monumentenwacht Limburg en dergelijke.	Naam invullen	Permanent	
5.5	Breng mensen en dieren pas terug op het moment dat u zeker weet dat de situatie veilig is en blijft.	Naam invullen	Wanneer de situatie veilig is en blijft	De gemeente geeft het “sein veilig” (via L1 Radio en/of de coördinator).
5.6	Zolang er water staat: ga niet zomaar door ondergelopen straten rijden of lopen. Er kunnen putdeksels omhoog zijn gekomen of delen van de straat zijn weg gespoeld, waardoor er letterlijk gaten in het wegdek of trottoir kunnen zitten. Neem een peilstok mee en zorg dat iemand	Naam invullen	Zo lang er nog water staat	Al bij 15 cm water kan een auto niet meer rijden. Rijden door ondergelopen straten geeft ook overlast, omdat het water naar weerskanten wordt opgestuwd.

	met een peilstok voor de auto uitloopt als u deze <u>moet</u> gebruiken terwijl de straat al is ondergelopen.			
Maatregelen				
5.7	Pomp niet zomaar water weg uit kelders. Dit kan schade veroorzaken aan de fundering. Begin in elk geval pas met pompen op het moment dat de druk binnen en buiten gelijk is. Dus niet pompen zo lang er buiten nog water tegen uw monument aan staat.	Naam invullen	Zo lang er nog water staat	Raadpleeg eerst een deskundige.
5.8	Ga na of (delen van) uw monument/buitenruimte nog stabiel zijn. Raadpleeg bij twijfel een deskundige voordat u mogelijk instabiele delen betreedt.	Naam invullen	Na het hoogwater	
5.9	Schakel pas, als u zeker weet dat dat kan, de stroom weer in, voor zover dat nodig en mogelijk is in (delen van) uw monument. Hetzelfde geldt voor gas en water.	Naam invullen	Wanneer de situatie veilig is en blijft	De gemeente geeft het "sein veilig" (via L1 Radio en/of de coördinator). Schakel bij twijfel een electricien in; doe dit bij voorkeur collectief. Overleg zo mogelijk ook met de hulpdiensten en/of Enexis.
5.10	Maak foto's en filmpjes van de schade in verband met uw verzekering.	Naam invullen	Wanneer de situatie veilig is en blijft	Doe dat alleen wanneer het ook veilig is.
5.11	Meld schade bij uw verzekeraar. Voorzie de melding van foto's en filmpjes.	Naam invullen	Zo spoedig mogelijk	
5.12	Breng waardevolle voorwerpen en onderdelen, inventaris, goederen, voertuigen en dergelijke pas weer terug als u zeker weet dat de situatie veilig en stabiel is en de ruimten waarin ze terug worden geplaatst geen schade hebben opgelopen en stabiel zijn.	Naam invullen	Wanneer de situatie veilig is en blijft	De gemeente geeft het "sein veilig" (via L1 Radio en/of de coördinator).
5.13	Mochten delen van uw pand of waardevolle voorwerpen nat of vochtig zijn geworden, ga dan aan de hand van de instructies van de deskundigen (zie 1.24) na hoe u het beste kunt handelen.	Naam invullen	Wanneer de situatie veilig is en blijft	Kunt u nat of vochtig geworden zaken niet zelf repareren, schakel dan zo spoedig mogelijk een deskundig restaurateur in.
5.14	Reinig, ontlucht en verwarm uw monument.	Naam invullen	Wanneer de situatie veilig is en blijft	

5.15	Om na een calamiteit de schade te beperken, kan een beroep worden gedaan op hulp van de Stichting Salvage.	Naam invullen	Na afloop van de calamiteit	Stichting Salvage: 055-5261930. In principe wordt deze stichting door de brandweer ingeschakeld in geval van een calamiteit. Neem in andere gevallen zelf contact op.
5.16	Wanneer bij een overstroming water/slib op uw perceel terecht is gekomen, is het mogelijk dat de ondergrond vervuild is. Raadpleeg bij vragen over hoogwater en gezondheid de website van de GGD via https://www.ggdzl.nl/burgers/milieu-en-gezondheid/hoogwater-en-gezondheidsrisicos/ .	Naam invullen	Permanent	Op deze website vindt u ook een uitgebreide Q&A.
5.17	Neem contact op met het Huis voor de Kunsten Limburg of de gemeente om na te gaan of er financiële ondersteuning via fondsen en/of subsidies mogelijk is voor de opgelopen schade.	Naam invullen	Bij behoefte aan advisering	
5.18	Stuur foto's en filmpjes van de situatie (waarop de waterstand is te zien) op naar: info@waterschaplimburg.nl	Naam invullen	Zodra u daar gelegenheid toe heeft	Dit is voor het waterschap een heel belangrijke bron van informatie over opgetreden waterstanden. Het waterschap gebruikt de beelden voor het controleren van zijn modellen: op basis van een foto kan van een hoogtekaart (AHN4) en de hoogte van het water in het terrein op de foto, de opgetreden waterstand worden afgeleid. Op basis van de beelden kijkt het waterschap of de opgetreden waterstanden goed overeenkomen met zijn berekening.
5.19	Evalueer, als u weer (enigszins) in gewone doen bent de hele situatie, eerst in uw monument en omgeving en dan samen met uw gemeente. Gebruik uw ervaringen om verbeteringen aan te brengen in dit draaiboek/deze checklists, in de beschermingsmiddelen, afspraken met de gemeente en andere instanties, enzovoorts.	Naam invullen	Zodra u daar gelegenheid toe heeft	
5.20	Schakel de Monumentenwacht Limburg in om snel bouwkundige schades te inventariseren en te registreren.	Naam invullen	Zodra u daar gelegenheid toe heeft	

Bijlagen

Bijlage 1: Onderwerpen ter bespreking met gemeente (en desgewenst andere instanties)

Deze bijlage bevat een lijst van onderwerpen en aandachtspunten bij het coördineren van de afstemming tussen uw monument en de gemeente.

Informatie & coördinatie

- Bespreek het draaiboek met de gemeente en heb hier specifiek aandacht voor wat medewerkers/vrijwilligers wel en niet zelf mogen doen.
- Bespreek centrale (tijdelijke) maatregelen in uw omgeving die een betere (tijdelijke) bescherming kunnen bieden bij hoogwater, zoals een nooddijk, verhoogde stoepranden en dergelijke.
- Bespreek of het mogelijk is bepaalde voorzieningen in uw omgeving waterbestendig te maken, zoals elektriciteitskastjes en voorzieningen voor internet.
- Maak afspraken met de gemeente/het waterschap over het bestellen en leveren van zandzakken en andere tijdelijke maatregelen. Ga ook na waar bij (dreigend) hoogwater zo nodig extra zandzakken besteld of afgehaald kunnen worden. Bekijk of er nadere afspraken gemaakt moeten worden over de juiste samenstelling en het gewicht van de zakken. Maak ook afspraken met de gemeente over gebruikte zandzakken. Meestal moeten die als vervuilde grond worden afgevoerd.
- Bespreek zo nodig met de gemeente of zij geschikte plekken heeft om waardevolle voorwerpen tijdelijk onder te brengen.
- Bespreek met de gemeente de calamiteitenkaart die voortkomt uit het draaiboek en vul deze zo nodig aan. Hierop staat alle relevante informatie tijdens hoogwater/wateroverlast, zoals telefoonnummers en spullen om mee te nemen bij een evacuatie.
- Bespreek met de gemeente of het handig/praktisch realiseerbaar is om een direct telefoonnummer te krijgen van een van de crisismensen bij de gemeente.
- Bespreek met de gemeente of op de gemeentewebsite een apart, permanent gedeelte ingericht kan worden over hoogwater/wateroverlast, zodat alle lokale informatie daarover overzichtelijk bij elkaar staat.
- Spreek met de gemeente af dat zij vragen over hoogwater die niet voor haar zijn bestemd meteen doorgeeft aan de bevoegde instantie en dit ook terugkoppelt naar de melder.
- Stel een gezamenlijke procedure op voor regelmatige herziening en evaluatie van het draaiboek in samenwerking met de gemeente om ervoor te zorgen dat het up-to-date en effectief blijft.

Maak afspraken over een eventuele evacuatie. Deze afspraken moeten bijvoorbeeld de volgende zaken bevatten:

- Vluchtroutes en alternatieve vluchtroutes. Houd bij de planning hiervan rekening met het opnieuw opstuwen van water door het langsrijden van voertuigen en het extra risico dat dit met zich meebrengt voor aanwonenden;
- Opvanglocaties voor burgers die evacueren uit het gebied;
- Publieke schuilplaatsen voor burgers om te schuilen binnen het overstroomde gebied;
- Vervoersbedrijven die bereid zijn om te helpen in het geval van een evacuatie;
- Vervoer voor hulpdiensten;
- Fysieke knelpunten in de omgeving die evacuatie belemmeren.

Maak afspraken over de inhoud van een gemeentelijke brief bij eventuele evacuatie. Deze brief moet bijvoorbeeld de volgende zaken bevatten:

- Uitleg over status: betreft het een advies om te vertrekken of een verplichting om te evacueren?
- Duidelijke plattegrond en omschrijving van het te evacueren gebied;
- Informatie over welke routes openblijven en naar verwachting begaanbaar zijn;
- Tijdstip waarop men uiterlijk geëvacueerd moet zijn;
- De dorpelhoogte per gebouw en de verwachte waterstand, zodat mensen weten op welke hoogte zij hun spullen veilig kunnen stellen;
- Een tijdelijke opvangplek in de buurt voor personen die niet bij familieleden of kennissen ondergebracht kunnen worden;
- De wijze waarop de gebouwen worden bewaakt tegen ramptoeristen en plundersers;
- Informatie over actuele waterstanden en voorspellingen: verwijzing naar betrouwbare en tijdige informatie;
- Een informatienummer waar mensen met vragen terecht kunnen;
- Advies over individuele maatregelen: bijvoorbeeld afsluiten van gas, water en elektriciteit.

Maak afspraken met de gemeente over risicocommunicatie. In risicocommunicatie met de inwoner zijn de volgende factoren belangrijk:

- Betrouwbaarheid en eerlijkheid;
- Erken onzekerheid en leg uit hoe hiermee omgegaan wordt;
- Houd rekening met belangen en emoties van inwoners;
- Bied helder handelingsperspectief aan inwoners;
- Zorg dat deze risicocommunicatie inclusief bereikbaar is, bijvoorbeeld door (ook) 'traditionele' communicatiemiddelen, zoals een geluidswagen, in te zetten.

Bijlage 2: Checklist met maatregelen in en rond uw monument

Fase 1	Vóór wateroverlast (koude fase)	Check
1.1	Neem de brochure 'Bescherming tegen wateroverlast. Wat kan ik zelf doen?' door. Deze is te vinden op wachtnietopwater.nl .	☐
1.2	Heeft uw monument een kelder? Plaats daar een waterdetector, die alarm slaat bij een overstroming en/of een pomp in werking stelt.	☐
1.3	Maak regelmatig uw dakgoten schoon, zodat de waterafvoer niet verstopt raakt door bijvoorbeeld bladeren.	☐
1.4	Zorg voor "watervriendelijk" oppervlak in de directe omgeving van uw monument: met alleen tegels of andere verharding kan het water niet (snel genoeg) in de bodem wegzakken. Ook een regenton kan helpen voorkomen dat het riool overbelast raakt en regenwater richting uw monument stroomt. Kijk voor meer informatie op waterklaar.nl .	☐
1.5	Loop de inrichting van uw monument na: zet bij voorkeur geen waardevolle objecten, archieven en apparatuur, zoals de verwarmingsinstallatie en het alarm, in laaggelegen ruimten.	☐
1.6	Overweeg om een aparte groep met aardlekschakelaar in de meterkast aan te leggen ten behoeve van een solitaire wandcontactdoos in de groepenkast (dus geen groep voor verder in het monument). Op deze wandcontactdoos kunnen pompen, lampen en andere hulpmiddelen worden aangesloten.	☐
Fase 2	Bij dreigende wateroverlast (lauwe fase)	Check
2.1	Haal losse spullen uit uw directe omgeving naar binnen, anders drijven ze misschien weg. Denk hierbij bijvoorbeeld aan afvalcontainers, reclameborden en bloembakken.	☐
2.2	Bescherm ramen zo goed mogelijk tegen drijfhout en andere drijvende voorwerpen.	☐
2.3	Bepaal in overleg met de brandweer wanneer gas, water en elektriciteit worden afgesloten. Ontkoppel zo nodig alle apparaten. Stop een zware (zand)zak in toiletten, wastafels en afvoerputjes, zodat het rioolwater niet omhoog kan komen of in elk geval een tijd lang kan worden tegen gehouden.	☐
2.4	Eventueel: ga na of u gevaarlijke of giftige stoffen in uw monument hebt die weg kunnen drijven en/of waarvan de inhoud in het water terecht kan komen.	☐
Fase 3	Als het water daadwerkelijk uw monument bereikt (warme fase)	Check
Breng uw spullen in veiligheid als er wateroverlast dreigt. In een 'verhuisplan' neemt u op welke spullen uit welke ruimten van uw monument worden verplaatst, waarheen en door wie.		
3.1	Zorg voor een pakket met zaklampen en een radio, flesjes water en compact houdbaar voedsel. Laad mobiele telefoons, powerbanks en batterijen volledig op. Kijk voor meer informatie op wachtnietopwater.nl/stel-een-noodpakket-samen .	☐
3.2	Berg kostbare en persoonlijke spullen op een veilige en afsluitbare plek, bij voorkeur in een waterbestendige box, zodat deze snel meegenomen kunnen worden in het geval van evacuatie.	☐
3.3	Zet eventuele auto's op een (hogere) plek waar geen water komt. Wellicht komt het zover dat u moet evacueren. Zorg voor een volle brandstoftank/accu en bedenk welke routes u veilig kunt nemen.	☐
3.4	Controleer vluchtwegen, zodat u weet hoe u uw monument kunt verlaten als dat door de hoofdingang niet meer mogelijk is. Denk bijvoorbeeld aan een dakraam of ladder. Bedenk ook mogelijke routes als u met spoed uw omgeving moet verlaten.	☐

Fase 4	Tijdens wateroverlast/hoogwater	Check
Controleer bij een eventuele evacuatie de volgende punten. Let op: volg altijd de instructies van de autoriteiten op.		
4.1	Controleer dat niemand meer in of rondom uw monument aanwezig is.	O
4.2	Zorg zo nodig voor bewaking van uw monument.	O
4.3	Zorg dat u warme (beschermende) kleding aan heeft, zorg voor regenkleding en stevige schoenen, zorg zo nodig voor dekens.	O
4.4	Neem een tas mee met noodzakelijke en kostbare persoonlijke eigendommen mee, zoals uw legitimatiebewijs, mobiele telefoon, portemonnee en eventuele medicijnen.	O
4.5	Laat familie/kennissen tijdig weten wat u gaat doen en waar u naartoe gaat.	O
4.6	Blijf luisteren naar de rampenzender L1 Radio.	O
Fase 5	Na hoogwater / wateroverlast	Check
5.1	Wacht met terugkeren totdat u het "sein veilig" heeft ontvangen via gemeente of veiligheidsregio.	O
5.2	Controleer gas en stroom voor u deze weer gebruikt. Heeft u problemen of twijfels? Bel dan Enexis via 0800-9009. Hetzelfde geldt voor elektrische apparaten en tv- en internetaansluitingen die schade hebben opgelopen.	O
5.3	Heeft er meer dan 50 cm water in uw monument gestaan, controleer uw pand dan op scheuren en andere schade. Schakel desgewenst de Monumentenwacht Limburg in. Spoel de waterleidingen goed door.	O
5.4	Pomp niet zomaar ruimten leeg. Wacht tot de waterdruk binnen en buiten gelijk is.	O
5.5	In het water dat op straat en in uw monument staat, kunnen allerlei bacteriën en schadelijke stoffen zitten. Na wateroverlast blijft er een laag vuil slib achter in uw huis, tuin en op straat. Kijk wat u hiertegen kunt doen op wachtnietopwater.nl/verwijder-water-en-slib .	O
5.6	Maak foto's van eventuele schade en overleg met uw verzekeraar over de afhandeling hiervan.	O
5.7	Droog, reinig, verwarm en doorlucht uw gebouw.	O
587	Zorg ervoor dat u bij nat of vochtig geworden collectie-onderdelen vooraf verzamelde instructies volgt.	O